

Over het spoor

Eva Keuris

Over het spoor

2017 Prometheus Amsterdam

Voor Koen en Hannah

© 2017 Eva Keuris

Omslagontwerp CMRB

Foto omslag David Lichtneker/Arcangel Images

Foto auteur Friso Keuris

Opmaak binnenwerk ZetSpiegel, Best

www.uitgeverijprometheus.nl

ISBN 978 90 446 2933 0

1

Iedereen krijgt een naam en daarmee begint het verhaal. Een naam zegt iets over de etnische afkomst van een persoon, maar nog veel meer geeft het weer uit welke klasse iemand komt en of de ambitie van de ouders is dat het kind deze overstijgt of ertoe blijft behoren. Het verhaal van iemand die wordt geboren als Samantha of Jesse zal anders zijn dan dat van een Pepijn of Frederique. Een Edgar is anders dan een Ewout. Er zijn ordinaire namen, hippe namen, retro namen, artistieke namen, deftige namen en neutrale namen, namen die in elke klasse kunnen voorkomen, zoals bijvoorbeeld Paul, Sander, Laura. Sommige namen zijn uit de mode geraakt. Er worden waarschijnlijk weinig baby's meer geboren die Monique, Marco of Yvonne worden genoemd. De Roemeense dictator Ceaușescu kreeg van zijn vader de naam Nicolae. Pas nadat hij aangifte had gedaan van de geboorte van zijn zoon, kwam de nogal beschonken Ceaușescu senior erachter dat hij zijn oudste zoon ook al Nicolae had genoemd. Is het verwonderlijk dat een kind dat niet eens een eigen naam krijgt later het land volhangt met afbeeldingen van zichzelf?

Iedereen, overal ter wereld, heeft een naam. Het is het eerste stempel dat op onze identiteit gedrukt wordt. Hij geeft aan of we een man of een vrouw zijn, waar we vandaan komen en waar we naartoe geacht

worden te gaan. Wij ordenen de wereld door alles en iedereen een naam te geven – ook planten, dieren en levenloze voorwerpen, die zich er helemaal niet van bewust zijn dat ze benoemd en gecategoriseerd zijn. Een kei blijft een kei, een koe een koe, hoe en in welke taal je ze ook benoemt. De koe en de kei, de zee en de wolken hebben een bestaan, of in ieder geval een plaats in de wereld, maar er is geen sprake van een narratief. Ze bestaan of ze leven en dan verdwijnen ze of gaan ze dood. Daartussenin is er weliswaar, soms met enige moeite, een begin, een midden en een eind aan te geven, maar dat wil nog niet zeggen dat er een dramatisch verloop is. Er is geen verhaal.

Alleen de mens is in staat tot het aanbrengen van een narratieve structuur. We denken in oorzaak en gevolg, zien complexe verbanden en we hebben onze maatschappijen ingericht op deze wetten. Als je dit doet, gebeurt er hoogstwaarschijnlijk dat. Je gaat naar school, je volgt een opleiding waarmee je het personage kunt worden dat je wilt zijn. Een mens wordt gevormd door het verhaal dat met hem verteld wordt, dat hij zelf wil vertellen. Hij reflecteert op zijn bestaan in verhalen en achteraf gezien, vooral achteraf gezien, valt alles altijd op zijn plaats. Het had niet anders kunnen zijn. Maar het had natuurlijk wel anders kunnen zijn. Het verhaal dat begint bij onze geboorte heeft miljoenen mogelijkheden en zijpaden. We worden gevormd door waar en bij wie we geboren worden, in welke tijd. Maar vooral worden we gevormd en gedreven door de mensen met wie we in aanraking komen. Onze vrienden, onze vijanden, de mensen op wie we indruk willen maken, door wie we geliefd willen worden en van wie we houden. Zij veranderen ons pad en wij doen dat voor hen. We passen onze persoonlijkheid voortdurend aan aan het verhaal dat we willen vertellen. We leven allemaal met verzonden en gedroomde identiteiten: ons vroegere zelf, maar vooral ons toekomstige zelf, het personage dat regelmatig naar de sportschool gaat, emigreert en een nieuw leven begint – iemand die we waarschijnlijk nooit zullen worden. Deze fictieve identiteit drijft ons voort, houdt ons wakker en hongerig. Morgen gaat het gebeuren, morgen begint een nieuw hoofdstuk.

Mijn naam is Stella Lammers. Bijna tweeëndertig jaar geleden, op 20 december 1983, ben ik zo genoemd door mijn ouders, Marijke Lammers en Erik Bos. Ze hadden de naam een aantal maanden voor mijn geboorte bedacht, toen duidelijk was dat ik een meisje was.

‘Als je een jongen was geweest,’ zei mijn moeder alsof dat een reële optie was, ‘als je een jongen was geweest, hadden we je Thomas genoemd. Of Alexander.’ Mijn fictieve mannelijke versie, het jongetje Thomas, de puber en de man Thomas voelden vertrouwd, als een broer. Ik zag een lange jongen voor me, met haar dat over zijn ogen viel, poëtisch en een beetje laks. Alexander was op zich een mooie naam, maar veel te plechtig – met hem kon ik me niet identificeren. Een leven waarin ik Alexander was geweest, was onvoorstelbaar, het zou een ander leven geweest zijn. Alexander zou een verstandige studie-keuze gemaakt hebben en op zijn eenendertigste een koophuis hebben, een stabiele relatie en misschien zelfs al een kind.

Ook toen duidelijk was dat de vrucht in mijn moeders baarmoeder van het vrouwelijk geslacht was en dus, ondanks de neiging van mijn ouders zich tegen dogma’s te verzetten (maar zo onorthodox waren ze nou ook weer niet), een vrouwelijke naam zou dragen, waren er eerst nog meerdere ideeën. Dit zijn de namen die ik had kunnen krijgen: Sarah, Roos, Maaïke. Het werd dus Stella. Eén naam, een tweede naam vond mijn moeder overbodig. Stella is Latijn voor ‘ster’, werd me verteld zodra ik het kon begrijpen.

‘Wilde je soms dat ik een ster zou worden?’ vroeg ik mijn moeder toen ik zestien was en in de verste verte geen ster. Ik was een teruggetrokken, lamlendige puber. Mijn beste vriend was de videorecorder die ik bij elkaar had gespaard door een paar maanden bij Albert Heijn achter de kassa te werken – sombere, eentonige dagen, maar achteraf gezien, zoals dat gaat, kijk ik er niet geheel zonder nostalgie op terug. Zodra ik genoeg geld had voor een videorecorder, nam ik ontslag. Daar deed niemand moeilijk over, ze leken eerder opgelucht.

‘Natuurlijk niet,’ zei mijn moeder. ‘Ik zocht vooral een naam die mooi klonk. En ik vond het belangrijk dat het een echte meisjesnaam was, geen afgeleide van een jongensnaam.’

Mijn ouders hielden het na mijn geboorte nog vier jaar met elkaar uit. Het was de langste relatie die mijn moeder ooit heeft gehad. Mijn vader is beter in de liefde, hij is het soort man dat wegwijnt zonder vrouw, hij is uitzonderlijk bindingsbereid. Voor mijn moeder had hij tien jaar een vriendin gehad, na haar ontmoette hij al snel weer een nieuwe vrouw, Isolde, met wie hij nog altijd samen is. Ze hebben twee kinderen. Judith is inmiddels eenentwintig, Lars is achttien. Ze wonen in Hilversum. ‘Het Gezinnetje’, noemt mijn moeder hen.

‘Ga je met kerst weer naar Het Gezinnetje?’ vraagt ze. Zelf viert ze kerst in een restaurant, met vrienden, haar ‘gekozen familie’. Die bestaat vooral uit drankzuchtige babyboomers met rode brillen en nog rodere hoofden. Vroeger moest ik mee. Het waren eindeloze avonden met intellectuele discussies en uiteindelijk sentimentele ontboezemingen. Altijd ging er wel iemand huilen. Toen ik vijftien was besloot mijn moeder dat ik oud genoeg was om zelf te weten wat ik met kerst deed, wat erop neerkwam dat zij zonder mij naar vrienden in Malaga ging en ervan uitging dat mijn vader mij wel zou opvangen.

‘Het was zeker af-schu-we-lijk!’ riep ze door de telefoon, de middag van tweede kerstdag. ‘Wat hebben jullie gegeten? Kalkoen? Rollade? Kaasfondue? Of nee, wacht, wacht, ik weet het al, hoe heet dat, met die kleine pannetjes... gourmetten!’ Het was nog waar ook, maar dat plezier gunde ik haar niet.

‘Isolde kan heel lekker koken,’ zei ik, in de hoop haar te kwetsen, wat niet lukte. Mijn moeder kookte zelden of nooit en daar leek ze zich juist op voor te laten staan. Koken was burgerlijk, net als trouwen, niet in Amsterdam wonen, gordijnen en boodschappenlijstjes. Een kind hebben kon blijkbaar wel, zolang we elkaar behandelden als vrienden die toevallig een huis deelden en ik het ook zo zag. Dat deed ik natuurlijk niet. Ze was mijn moeder en vanaf ongeveer mijn vijftiende besepte ik dat dat precies de reden was dat ik überhaupt met haar omging: ik had geen keus.

Mijn moeders beslissing om mij haar achternaam te geven, was gebaseerd op zogenaamd feministische argumenten: het is mijn kind, ik

draag het, ik baar het et cetera. Dat klinkt allemaal best logisch, maar wat ze er in feite mee deed, was mijn vader vanaf het begin buitensluiten. Toen mijn moeder erachter kwam dat ze zwanger was, had ze mijn vader al aan de kant gezet. Ze hield het nooit langer dan een paar maanden met iemand uit en met hem dus ook niet. Ik heb me vaak afgevraagd waarom ze hem eigenlijk op de hoogte heeft gebracht van haar zwangerschap. Wilde ze toch een poging doen een gezin te vormen? Of was het puur een kwestie van beleefdheid? Hoe dan ook, hij kreeg de mededeling met daarbij het verzoek zich verder nergens mee te bemoeien. Dat accepteerde hij niet, en zo ging mijn moeder, bijna veertig jaar oud, voor het eerst in haar leven samenwonen. De eerste twee jaar van mijn leven schijnt dat nog redelijk vredig verlopen te zijn. Mijn vader trok bij mijn moeder in, in haar kleine appartementje aan de rand van de Jordaan. Toen kon hij zijn ouderlijk huis in Hilversum overnemen. Zijn vader was al lang geleden overleden en zijn moeder ging naar een verzorgingstehuis. De licht verwaarloosde villa zou voor mij een betere plek zijn om op te groeien: een tuin, een grote eigen kamer, dicht bij de bossen en de hei. Volgens mijn moeder zette mijn vader haar onder druk: het was zijn idee, zijn droom. Zij had nooit uit Amsterdam weg gewild.

Mijn vaders verhaal is uiteraard anders. Hij zegt dat mijn moeder denkt in illusies en dat de confrontatie met de werkelijkheid keer op keer tot een gigantische teleurstelling leidt. Dat de kloof tussen droom en realiteit grotendeels wordt veroorzaakt door haar eigen karakter, ziet ze niet. Het ligt altijd aan een ander, aan de omstandigheden. Haar ongeluk wordt haar aangedaan. Volgens mijn vader was juist zij het die aandrang op een verhuizing naar Hilversum. Hun relatie begon spaak te lopen, maar ze was op haar manier toch aan hem gehecht en geloofde dat een verandering van locatie de problemen tussen hen zou oplossen, dat die problemen vooral te wijten waren aan het gebrek aan ruimte. Ze zag zichzelf een moestuin onderhouden, uren lezen op het balkon onder de bladeren van de magnolia. Ik heb vage herinneringen aan een regenachtige middag, mijn moeder en ik in de tuin, ik groef gaten in de doorwortelde aarde om een aardbeienplantje te plan-

ten. Ik moet een jaar of drie geweest zijn. Mijn vader bloeide daadwerkelijk op. De zolder was zijn atelier geworden, gestaag en gedisciplineerd werkte hij aan zijn schilderijen en ik herinner me hem, zoals hij in de keuken zat na een lange werkdag, zijn kleren onder de verfvlekken, een biertje in zijn hand en ik op zijn schoot, mijn wang tegen zijn wang, hoe zijn stoppels aangenaam schuurden tegen mijn huid. Hij was het die voor me kookte, me in bed stopte en me voorlas. En toch, toen mijn ouders in mijn vierde levensjaar besloten uit elkaar te gaan, ging ik met mijn moeder mee terug naar Amsterdam. Opnieuw had ze zich in haar hoofd gehaald dat ze daar wel gelukkig zou worden, dat het allemaal lag aan Hilversum, die saaie, bekakte gemeente waar ze zich nooit thuis had gevoeld, waar ze haar niet accepteerden, omdat ze te stads zou zijn.

Heb ik mijn vader verweten dat hij me niet bij zich hield, dat hij me zomaar liet vertrekken, met haar? Ik geloof het niet. Als je jong bent, gaan de dingen zoals ze gaan. Daar kun je van alles bij voelen, maar dat doet er niet zoveel toe, het gebeurt toch. Je kunt niet anders dan je aanpassen. Mijn moeder en ik betrokken een etage in Oud-West, mijn vader bleef in Hilversum. Niet veel later ontmoette hij Isolde op een expositie in Laren. Ze is zeventien jaar jonger dan mijn vader, ze was jonger dan ik nu toen ze hem ontmoette. Door de week was ik bij mijn moeder, in de weekenden ging ik meestal naar Hilversum. Het was niet zo dat mijn moeder slecht voor me was, dat ze me verwaarloosde. Op haar manier hield ze van me en deed ze haar best. Maar bij mijn vader en Isolde, later met Judith en Lars erbij, was het gezellig. Toch kwam het nooit in me op te vragen of ik bij hen mocht komen wonen. Het werd me ook nooit gevraagd. Isolde was altijd lief voor me, maar mijn bestaan herinnerde haar aan het vorige leven van mijn vader, aan de vrouw door wie hij zo lang geobsedeerd was geweest, bij wie hij nog geweest was als ze hem niet had verlaten.

Later heb ik mijn vader nooit durven vragen of ik bij hen had kunnen wonen. Pijnlijkster nog dan een afwijzing achteraf, zou zijn als hij zou zeggen dat dat natuurlijk gekund had, dat hij niet wist dat ik dat

gewild had. Dat de eenzame, ongelukkige jaren bij mijn moeder niet nodig geweest waren, dat ik in plaats daarvan een leven in Hilversum had kunnen hebben, met mijn vader en broertje en zusje, met vrienden die ik nooit heb leren kennen. Alles had anders kunnen zijn.

Maar dat is niet hoe het gegaan is. Mijn vader en Isolde waren er voor me, ze waren een stabiele factor, op de achtergrond. Ik bleef wat ik was, wat in mijn naam besloten lag: mijn moeders kind, mijn moeders creatie. Alleen kwam de fantasie die ze over mij had gehad niet uit. De dochter die ze had willen hebben, werd nooit geboren. Ik was stuurs en introvert en ik wist heel goed dat mijn moeder niet met me kon pronken, omdat ik zo anders was dan de zoons en dochters van haar vrienden: de vroegwijze, welbespraakte en zelfverzekerde Barlaeus-kinderen, die in de films van hun ouders speelden en op hun veertiende al columns schreven.

‘Benjamin gaat een roman publiceren,’ zei mijn moeder op een avond. We aten sushi, wat toen nog duur was. Benjamin was de onuitstaanbare zoon van een filmproducent. Hij was extreem knap, zijn schoonheid had iets naziachtigs, hij was te perfect. Ik kon mijn ogen nauwelijks van hem afhouden, zijn donkerblonde haar, olijfkleurige huid en zijn slanke, nonchalante lichaam, maar ik dwong mezelf hem volledig te negeren. Dat deed hij bij mij ook, alleen leek dat een stuk minder moeite te kosten.

‘En hij is pas zeventien, misschien wel de jongste debutant ooit. Ze vergelijken hem nu al met Salinger en Arnon Grunberg.’

Mijn moeder wist dat ik schreef, ze wist dat ze me kwetste, dat dit het ergste was dat ze me had kunnen vertellen. Dat uitgerekend Benjamin, beeldschone, oppervlakkige, arrogante Benjamin, die talloze vrienden had en het helemaal niet nodig had om ook nog schrijver te zijn, een boek ging uitgeven. Het was meer dan onuitstaanbaar, het was vernietigend. Zodra we thuiskwamen uit het sushirestaurant, sloot ik me op in mijn kamer en begon ik woedend aan een roman te werken die in alles Benjamins boek zou moeten overstijgen. Ik vermoedde dat zijn boek zou gaan over zijn eigen leven, een onthecht en aangedikt

verslag van een bevoorrechte jeugd in Amsterdam-Zuid: rijke ouders, seks met de au pair, drugs. Dat klopte grotendeels, bleek een aantal maanden later tijdens de boekpresentatie, die ik wel moest bijwonen om me niet te laten kennen, hoewel niemand wist dat ik schreef, écht schreef, dat het voor mij een kwestie van leven en dood was en niet een tijdelijke identiteit zoals voor Benjamin. Niemand wist hoe diep zijn boek me griefde. Hij verdiende dit niet, hij had van mij afgepakt waar ik recht op had. Mijn verbeterde en krampachtige poging om hem te overtreffen en in te halen, liep uit op een totale mislukking. Op een dag printte ik alles wat ik tot dan toe geschreven had. Ik zag de berg papier op mijn bureau en begon te huilen. Ik stopte alles in een doos en schreef bijna een jaar lang niets, op een paar snel vernietigde dagboek-aantekeningen na. Benjamins boek werd een beperkt succes, een aantal redelijke recensies, die vooral zijn jeugdigheid benoemden, maar er kwam geen tweede druk. Een jaar later – ik woonde inmiddels in Utrecht – zag ik tot mijn grote tevredenheid een restpartij op de boekenbeurs in de Jaarbeurs liggen. Maar hij bleef op me voorhebben dat hij een boek had geschreven.

Na de middelbare school begon ik aan een studie Literatuurwetenschap, brak die af voor Russische Taal en Letterkunde, in de hoop gelijkgestemden te vinden, maar de studenten Russisch waren zelfs naar mijn standaard te wereldvreemd. Het enige waar ik me aan vasthield, was het idee dat het ooit zou veranderen, dat er een tijd zou komen waarin alles goed zou komen. Ik zou mensen vinden zoals ik. Ik zou niet langer naast het leven lopen, maar ermee samenvallen, één worden. Ik hoopte het, ik verlangde er intens naar en ik werd lamgeslagen door de angst dat het een illusie was.

De verlossing kwam toen ik werd aangenomen op een opleiding creatief schrijven in Utrecht. Vlak voor de deadline van de selectie meldde ik me aan, in de tegenstrijdige verwachting zowel de beste te zijn als weggehoond te worden. Ik werd aangenomen en in de laatste week van de zomervakantie verhuisde ik naar een tochtige zolderkamer in

de Vogelbuurt. Beneden woonde een oudere vrouw met wie ik de badkamer deelde. De zolder, met eigen keuken, was mijn domein. Ik legde een matras op de grond, stapelde mijn boeken en dvd's op en schroefde een IKEA-bureau in elkaar. Voor de ramen hing ik rieten rolgordijnen. Toen ging ik boodschappen doen en was mijn volwassen leven begonnen. In de eerste studieweek ontmoette ik Amber, een meisje met felroze haar en een neuspiercing, Sven, een lieve, naïeve Limburger die al snel mijn eerste vriendje werd en Tom, die iets ouder was dan wij (drieëntwintig al) en, voordat hij besloot schrijver te worden, kapper was geweest. Ik kon als enige van mijn klasgenoten koken, dat had ik mezelf al op mijn twaalfde geleerd. Op een avond vroeg in oktober stond ik in een pan soep te roeren terwijl Sven, Amber en Tom in de kamer wijn zaten te drinken. De herfstzon gaf mijn kamer een betoverende oranje gloed. Dit is het, dacht ik, dit is mijn leven nu. Eindelijk gerechtigheid. Sven, Tom en Amber spelen nog altijd, ruim twaalf jaar later, een rol in mijn leven. Er zijn anderen bij gekomen en er zijn mensen verdwenen, maar zij zijn er nog.

In mijn verhaal ben ik de hoofdpersoon. Als deelnemer en observator tegelijk, kan ik beweren dat niemand mij zo goed kent als ikzelf. En deels is dat ook zo. Je kunt mij en mijn karakter analyseren, maar niemand weet hoe ik mijn leven beleefd heb, wat ik dacht, wat ik voelde. Maar weet ik zelf nog wat ik vroeger dacht en voelde? Net als iedereen herschrijf ik mijn eigen geschiedenis voortdurend, zodat het klopt, zodat ik ermee kan leven. Ik pas mijn herinneringen aan de kennis van achteraf aan. Mijn zelfbeeld is vluchtig en constant aan verandering onderhevig.

Wat ik weet is wat ik nu ben: een bijna tweeëndertigjarige schrijfster, die enkele boeken heeft gepubliceerd, maar geen één waar mijn naam onder staat, die nog altijd wacht op het moment waarop haar leven echt gaat beginnen. Een nog redelijk jonge vrouw die in een huurappartementje in het centrum van Amsterdam woont, samen met een schuwe zwarte asielkat met de naam Jeremy. Ik denk mezelf redelijk te kennen. Waren de versies van mij die hieraan voorafgingen

voorstadia of was ik toen even echt als nu, er evengoed van overtuigd dat dit was wie ik was, de definitieve versie? Is de continuïteit die ik ervaar er werkelijk of is die door mezelf achteraf aangebracht? Is het een verhaal dat ik geschreven heb? Wie was je toen je vijf, tien en achttien was? Is dat hetzelfde wezen of is je vroegere zelf niet meer dan een passant, iemand die je ooit gekend hebt maar met wie je het contact grotendeels verloren bent?

Dit is mijn verhaal. Maar er is maar één verhaal dat ik wil vertellen en dat gaat niet over mij. Het is het verhaal waarop ik gewacht heb, het verhaal dat door mij verteld moet worden. De hoofdpersonen in dat verhaal heten Ingmar, Julian en Remi. Jarenlang waren ze voor mij niet meer dan ze voor iedereen waren die niet direct bij de zaak betrokken was: personages. Nu zijn ze zoveel meer dan dat. Ze zijn uit hun tweedimensionale versie gestapt en echt geworden. Levende, pratende, bewegende mensen. Ze zijn onderdeel van mijn verhaal geworden.